ASPECTE ALE AUTOCENZURII ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ

Ilie RAD,
Universitatea „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca
ilierad@yahoo.com

Motto: „Autocenzura e mai periculoasă chiar decât cenzura propriu-zisă."
Ion Negoiţescu, 1992

Abstract: Self-censorship is defined in dictionaries as censoring one's own thoughts, ideas or actions. The idea of this study originated from the observation that we have a vast bibliography about the communist censorship in Romania, but none of the authors wrote about self-censorship, about which Ion Negoiţescu, the literary critic, said that it is "even more dangerous than censorship".

The study's author believes that the easiest way to identify this phenomenon is by reading the volumes of letters published after 1985. The correspondence between two former friends, writers Lucian Boz (settled in Australia) and N. Steinhardt (living in Romania at that time) reveals strong self-censorship, both being aware of the impact that the negative ideas, read by the censors employed by the Securitate (Romanian Secret Police), may have on the life of N. Steinhardt. Rarely, we find some double meaning words, such as the "bitter" coffee that Steinhard was drinking, the real significance being the harsh life under the communist regime. Quite different is the message of the uncensored letters sent by Steinhard to Lucian Boz from the Western free world, where he had been invited by a monastery. The same ideas can be found in the exchanges of letters between Emil Cioran, Mircea Eliade, and others.

The author of this research launches an invitation to all the writers and journalists who have published during the communist regime to testify on their fight against censorship and self-censorship, knowing that every author would like to publish his work in his lifetime, not posthumously.

Keywords: censorship, self-censorship, communism, correspondence, double-meaning words.

Preliminarii. Despre cenzura comunistă din România s-au scris peste 20 de volume şi sunt convins că se vor mai scrie încă multe, pe măsura accesului tot mai larg la arhive. Eu însumi am coordonat un amplu volum dedicat cenzurii (*Cenzura în România*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2011, conţinând 31 de studii, prefaţate de o excelentă conferinţă a Doamnei Ana Blandiana, *De la cenzura ca formă de libertate, la libertatea ca formă de cenzură* – publicată şi în nr. 2 din 2012 al revistei *România literară*), volum în care am reprodus şi copertele celor două volume, *Poezia română modernă. De la G. Bacovia la Emil Botta.* Vol. I-II. Antologie, prefaţă şi note de Nicolae Manolescu, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1968 (Colecţia „Biblioteca pentru toţi"), fiecare volum fiind tipărit, conform casetei tehnice, în 85.175 de exemplare! Ambele volume au fost scoase din circulaţie şi date la topit, fiindcă în sumar figurau poeţi

BDD-A24394 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:43 UTC)

indezirabili pentru regimul comunist, plecaţi din ţară (Ştefan Baciu, Aron Cotruş) sau cu un trecut politic inacceptabil pentru comunişti (Nichifor Crainic, Radu Gyr, Virgil Gheorghiu şi alţii).

Dacă s-a vorbit şi s-a scris atât de mult despre cenzură, nu acelaşi lucru se poate spune despre *autocenzură*, fenomen care este, aşa cum spunea şi Ion Negoiţescu, mai periculos chiar decât cenzura. Desigur, autocenzura a apărut ca o consecinţă a cenzurii drastice.

Conform dicţionarelor, autocenzura înseamnă „*cenzură efectuată de un ziarist sau scriitor asupra propriului text*". Ziariştii şi scriitorii ştiau ce "nu merge", ce cuvinte sunt interzise, ce teme şi domenii formau un teritoriu interzis. Iar autorii se autocenzurau, pentru că voiau ca operele lor să apară în prezent, nu peste o sută de ani. Dovada cea mai bună că nu scriau pentru sertar este că, după Revoluţie, cărţile de sertar au întârziat să apară (cu foarte puţine excepţii, cum ar fi romanul *Luntrea lui Caron,* al lui Lucian Blaga). Autorii ezită să vorbească despre autocenzură, pentru că asta le-ar putea pune în evidenţa teama sau obedienţa din regimul comunist. Încercăm, pe baza unor mărturii, existente mai ales în corepondenţa particulară sau în unele mărturii, să relevăm câteva aspecte ale autocenzurii.

2. **Exemplificări**

Lucian Boz. În anul 2001, Mircea Popa a publicat volumul Lucian Boz, *Scrisori din exil*. Lucian Boz în corespondenţă cu Ştefan Baciu, Emil Cioran, Anton Dumitriu, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Constantin Noica şi Nicolae Steinhardt. Ediţie îngrijită şi note de Mircea Popa. Traduceri de Doru Burlacu, Călin Teutişan şi Rozalia Groza, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

Pentru discuţia de faţă, ne interesează corespondenţa dintre Lucian Boz şi Anton Dumitriu. Primul se afla în Australia, al doilea în România. Amândoi ştiau că scrisorile lor sunt cenzurate, mai ales că schimbul epistolar debutează în anul 1979, când România se pregătea să intre în ceea ce profesorul Mircea Zaciu numea „deceniul satanic", iar cenzura (inclusiv a scrisorilor) devenea tot mai drastică. Anton Dumitriu (1905-1992) fusese profesor universitar la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. În 1948, odată cu reforma comunistă a învăţământului, este dat afară de la catedră, fiind apoi arestat şi închis la penitenciarele din Aiud, Caransebeş etc. Revine în viaţa publică abia în 1964, odată cu eliberarea deţinuţilor politici, deci după 16 ani, când este numit cercetător la Centrul de Logică al Academiei R.S.R. În ianuarie 1979, în prima scrisoare-răspuns către Lucian Boz, Anton Dumitriu vorbeşte despre cartea sa, *Philosophia Mirabilis,* pe care i-o trimisese prietenului său din tinereţe: „Nu ştiu dacă ai primit-o, fiindcă nu am avut nicio confirmare. Fie că s-a pierdut, fie că răspunsul d-tale de confirmare s-a rătăcit." Anton Dumitriu se face a ignora ipoteza că scrisoarea lui Lucian Boz ar fi putut fi interceptată şi sechestrată de Securitate, fiindcă provenea, nu-i aşa, de la un transfug! Mai departe, Dumitriu scrie: „Aş fi bucuros să ştiu unele lucruri despre cursul vieţii d-tale, ceea ce mi-ar completa tabloul despre viaţa tumultuoasă a generaţiei

BDD-A24394 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:43 UTC)

mele şi destinul nostru tulbure şi divers." Adică 16 ani din viaţa sa, petrecuţi prin închisori, sunt catalogaţi, eufemistic, drept „destinul nostru tulbure şi divers". O singură dată, mizând pe relaţia viaţă-cafea, Anton Dumitriu scrie: „Azi am primit amabilul d-tale dar: cafeaua. Mulţumesc cordial pentru dorinţa pe care o ai de a-mi «îndulci» viaţa, deşi eu o beau amară!" (3 febr. 1987). Interesant este că nici Lucian Boz nu voia să îi facă vreun rău prietenului său din România, fiindcă îi scrie: „Am primit cartea ce-mi trimiseseşi, *Philosophia Mirabilis,* am citit-o cu mare interes şi ţi-am mulţumit printr-o scrisoare trimisă prin avion. Văd, cu mult regret, că rândurile mele nu ţi-au parvenit." (1 febr. 1979). Curioasă este şi o explicaţie a lui Boz, anume că nu a putut veni în România din cauza... lipsei de timp: „Mă aflu în Europa la fiecare doi ani, însă, cum voiajul este întotdeauna legat de interes de afaceri, n-am găsit încă timpul de a veni în ţară, ultima mea vizită la Bucureşti fiind cea din februarie 1947." (1 febr. 1979). La 5 martie 1979 îşi exprimă explicit intenţia de a ajunge în ţară: „Mă gândesc de multă vreme să viu în ţară pentru vreo zece zile. Timpul însă nu mi-o îngăduie." Tot în această epistolă, Lucian Boz îi scrie despre întâlnirile pe care le avea, la Paris, cu Emil Cioran („filosof acesta"), Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ionel Jianu, nume importante ale exilului românesc, consideraţi (cu unele excepţii) persoane indezirabile la Bucureşti (în afară de Mircea Eliade, ceilalţi nu sunt incluşi în dicţionarele literaturii române, apărute în perioada comunistă). Dar se oferă să îl ajute, dacă are nevoie „de o carte sau de un medicament ce nu se găseşte în ţară". În a doua scrisoare pe care i-o trimite prietenului său din Australia, pe care nu îl văzuse de peste trei decenii, Anton Dumitriu îi spune doar atât: „Despre evoluţia vieţii mele şi împrejurările prin care am trecut, probabil că ştii, cel puţin în linii generale." Dumitriu îi mai scrie că, în 1972, fusese la Paris (suntem în anii de relativă liberalizare a regimului), că eseul său, *Philosophia Mirabilis*, „s-a bucurat de succes în ţară, ediţia completă de 6300 ex[emplare] fiind epuizată în vreo trei săptămâni, ceea ce este un record." În 23 iulie 1984, Anton Dumitriu revine asupra setei de lectură a publicului românesc: „Este un fenomen cu totul neîntâlnit, setea de a citi a publicului de la noi. Adu-ţi aminte câte exemplare de filosofie sau de poezie se puteau vinde între cele două războaie." (23 iulie 1984). Dar Anton Dumitriu nu precizează cauzele setei de lectură: imposibilitatea românilor de a călători, inexistenţa canalelor de televiziune, a altor modalităţi de petrecere a timpului liber. De altfel, la 18 decembrie 1980, Anton Dumitriu nu mai este aşa de încântat în legătură cu statutul cărţii în România comunistă: el predase la tipar o carte de eseuri filosofice şi spune: „Este o mare incertitudine cu privire la data apariţiei lor."

O adevărată echilibristică face şi Lucian Boz în scrisorile către Anton Dumitriu, atunci când, de pildă, vorbeşte despre omiterea sa din unele ediţii critice. De exemplu, Constanţa Constantinescu, care a îngrijit seria de *Scrieri* a lui Pompiliu Constantinescu, apărută în şase volume (1967-1972), „publică toate articolele, criticele şi studiile lui P. Constantinescu, omiţând a publica recenzia despre eseul meu amintit mai

BDD-A24394 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:43 UTC)

sus", iar în volumul I din *Paginile literare* ale lui Vladimir Streinu, o frază elogioasă la adresa lui Boz a fost eliminată. Cenzura comunistă, responsabilă de aceste omisiuni, nu este amintită! Anton Dumitriu lansează chiar ipoteza venirii lui Boz la Bucureşti, deşi ştia bine că aşa ceva nu este posibi, chiar dacă regimul era acum puţin mai relaxat: românii puteau călători, puteau coresponda, puteau menţine relaţiile cu profesorii străini etc. Din păcate, cum ştim, această perioadă a durat foarte puţin, regimul înăsprindu-se după tezele din iulie 1971.

Avem o dovadă clară că Securitatea cenzura scrisorile şi că le da drumul doar celor care nu puneau probleme. Iată ce îi scrie Anton Dumitriu lui Lucian Boz, la 5 februarie 1981: „Am primit şi scrisoarea d-tale din 6 iulie 1980, la care ţi-am răspuns pe larg, dar cum poşta *fait des sciennes partout*, este evident că nu ai primit-o. Mă miram în această scrisoare de meandrele destinului d-tale – şi totodată de întortocherile pe care le-a avut şi destinul meu." Din delicateţe şi spirit de prevedere, Anton Dumitriu pune pierderea unor scrisori exclusiv pe seama distanţei lungi („Sper că l-ai primit, deşi distanţa la care ne aflăm micşorează şansele." – 7 iunie 1981, iar cu altă ocazie: „Este adevărat că şi drumul este foarte
lung." – 7 noiembrie 1981).

Un număr de 7 scrisori sunt schimbate între cei doi preopinenţi după 1989, respectiv în anii 1990-1991. Anton Dumitriu îi scrie despre criza de hârtie, despre refuzul său de a intra în Academia Română, despre starea sănătăţii sale. Nimic despre mineriade, realităţile politice, sociale şi economice dramatice pe care le traversa România. Aproape nimic schimbat în tonul scrisorilor din această etapă. Reflexele autocenzurii din anii anteriori îşi spuneau cuvântul.

Un alt dialog epistolar interesant este cel cu Mircea Eliade, provocat tot de Lucian Boz, care îi scrie la 1 octombrie 1981, corespondenţa continuând până în 1984 (Eliade va muri în 1986). Schimbul de scrisori este prilejuit de tipărirea de către Lucian Boz, în regie proprie (prin xeroxare), în 1981, a volumului *Anii literari '30*, care conţinea şi două cronici la două cărţi de Mircea Eliade. De asemenea, Boz îl informează în legătură cu apariţia în Australia a unor recenzii la cărţile lui Eliade. Scrisorile lui Mircea Eliade vorbesc despre anii săi crepusculari, măcinaţi de o sănătate precară şi de teama că nu îşi va putea finaliza cărţile la care lucra, la care se adăuga drama de a nu mai putea scrie şi citi decât cu mare dificultate (îl şi roagă, la un moment dat, să nu îi mai trimită cărţi şi reviste, fiindcă nu le poate citi). Autocenzura este evidentă la amândoi, din motive diferite: lui Mircea Eliade i se edita în România comunistă opera literară, după 1969, iar Lucian Boz, conform dosarului său de la CNSAS, era în vizorul Securităţii, pentru a fi recrutat ca informator. A şi scris nişte note informative, dar irelevante pentru Securitate, încât aceasta a renunţat, în cele din urmă, la "obiectiv".

Schimbul de scrisori cu filosoful Constantin Noica acoperă intervalul 1979-1981 şi este declanşat de retipărirea, de către Lucian Boz, tot în regie proprie (prin xerocopiere), a volumului *Masca lui Eminescu*

BDD-A24394 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:43 UTC)

(1979), apărut iniţial în 1932, la Bucureşti. Cei doi discută în jurul subiectului Eminescu şi evită orice aluzie la realităţile din România sau la trecutul lor, ca şi când ar locui pe altă planetă! Noica îi vorbeşte despre intenţia sa de a tipări, în variantă facsimilată, manuscrisele eminesciene („mă strădui să obţin facsimilarea (nu tipărirea) celor 8000-9000 de file ale lor" – 18 iulie 1979), fac schimb de cărţi – Noica îi trimite *Devenirea întru fiinţă*, care apăruse recent, „un fel de lucrare a vieţii mele", după cum îi scrie, la 7 decembrie 1981. Interesantă este invitaţia pe care i-o adresează Noica – de a colabora la reviste româneşti („Dacă socoteşti că ai a ne spune – celor din patria d-tale de altădată – ceva esenţial despre cultura de astăzi, despre experienţa d-tale sau despre noi, aş primi şi eventual publica rândurile d-tale cu bucurie." – 18 iulie 1979).

Din punctul de vedere care ne interesează, foarte relevantă este corespondenţa lui Lucian Boz cu N. Steinhardt. La 1 octombrie 1976, răspunzându-i la o scrisoare, N. Steinhardt îi aminteşte lui Boz de „vremea anilor de detenţie", de „celulele prin care am trecut", dar fără a face nicio referire la regimul politic din România. Abia când se află în străinătate, pentru cinci luni (ca urmare a invitării sale la Mănăstirea Chevetogne, din Belgia), în 1978, unde ştie că nu va fi cenzurat, îşi permite unele comentarii. Expediindu-i, la 20 mai 1978, o scrisoare din Paris, unde se afla într-o vizită, N. Steinhardt face această remarcă privind diferenţa dintre Occident şi lagărul socialist: „Belgia – ori cel puţin provincia ardeneză – a constituit o foarte neaşteptat de plăcută şi atrăgătoare surpriză pentru mine, iar *contrastul dintre dincolo şi dincoace de Cortina de Fier e izbitor şi de neînchipuit*." – subl. I.R.).

Geo Bogza. Autocenzura este prezentă şi în scrisorile lui Geo Bogza, publicate de mine în 2003: Geo Bogza. *Rânduri către tineri scriitori ardeleni*. Scrisori şi telegrame trimise de Geo Bogza lui Teofil Răchiţeanu, Ilie Rad şi Viorel Mureşan, în anii 1973-1991. O carte gândită şi realizată de Ilie Rad, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003. Iată, de pildă, cum se exprimă autorul, în legătură cu deteriorarea vieţii noastre literare, în anii '70, după vizita lui Nicolae Ceauşescu în China, care a marcat începutul unei „revoluţii culturale" la noi: „Momentul e greu şi pentru oamenii cu sufletul curat, şi pentru poezia care nu este într-un anumit fel", îi scrie Bogza, la 12 martie 1974, lui Teofil Răchiţeanu, pentru ca două luni mai târziu, vorbind de şansele apariţiei unui volum de versuri, să spună că „împrejurările îmi par tot mai potrivnice" (6 mai 1974). Au loc schimbări în conducerea câtorva reviste (*Luceafărul*, *Viaţa românească*), se modifică profilul unora (*Contemporanul* „va deveni o revistă pur teoretică"), se micşorează formatul şi numărul de pagini al altora, sub pretextul „crizei" de hârtie, editurile se comasează, îşi schimbă sediul şi îşi reduc drastic numărul de titluri tipărite şi de exemplare. Continuă birocratizarea vieţii literare ("Cu cât trece timpul, cei de la edituri s-au birocratizat şi au devenit tot mai insensibili, faţă de oricine, în afară de cei cu care au ei un interes personal" – 2 februarioe 1980), se adânceşte ideologizarea literaturii, proces care va duce la caducitatea operelor politizate („Atâtea dintre cele ce ocupă azi

BDD-A24394 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:43 UTC)

primul loc al scenei se vor dovedi zădărnicii" – Sf. Gheorghe, 1982). În asemenea împrejurări, scriitortul recomandă o poziţie de expectativă, în aşteptarea unor clarificări, care întârziau să vină: „Cel mai cuminte lucru este să aşteptăm, să vedem cum vor evolua lucrurile" (6 mai 1974); „Să vedem cum va evolua, de acum înainte, viaţa literară" (13 martie 1975). Bănuind că o carte de poeme a lui Teofil Răchiţeanu nu ar putea să apară, cu o prefaţă a sa, Geo Bogza îi scrie poetului din Biharia, pe un ton voalat, extrem de prudent: „Când ne vom vedea cândva, îţi voi comunica puzderia de fapte***, întristătoare şi de necrezut*** (subl. I.R.), care m-au dus la judecata de mai sus" (1 decembrie 1975). Referinţele la problemele cu care se confrunta atunci societatea românească în general sunt extrem de puţine, şi acestea exprimate tot voalat: „Primăvara în care am intrat nu vesteşte nici ea nimic bun", scria Bogza, în ziua de Sf. Gheorghe, 1982 (de remarcat, totuşi, menţionarea unei sărbători creştine). Frigul îndurat de oameni în „epoca de aur" este astfel consemnat: „Pe aici, nici nu s-a sfârşit septembrie, şi e un frig îngrozitor. În case mai ales. Şi nici n-avem lemne ca în Biharia" (30 septembrie 1974). În alte scrisori, Bogza vorbeşte, tot aluziv, despre faptul că i se interceptează corespondenţa, ca îi sunt sistate abonamentele la presa literară, iar la domiciliul său din Sangov i s-au tăiat legăturile telefonice.

Mircea Zaciu. În 2015 a apărut volumul Mircea Zaciu; Octavian Şchiau, *Corespodenţă (1956-2000).* O carte gândită şi alcătuită de Ilie Rad, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015. La 23 octombrie 1956 izbucnise revoluţia maghiară, cu un impact şi în România, mai ales în Transilvania, unde exista o puternică minoritate maghiară. Prima scrisoare a lui Mircea Zaciu, trimisă prietenului său la Berlin, care ni s-a păstrat, este din 30 octombrie 1956, deci la o săptămână după izbucnirea revoluţiei maghiare. Nimic, dar nici măcar o aluzie la evenimentele din ţara vecină nu există în această scrisoare, cum nu există nici în următoarele. Este foarte clar, aşa cum s-a întâplat şi în dialogurile epistolare amintite mai sus, că amândoi corepondenţii ştiau că scrisorile lor sunt sau pot fi interceptate de Securitate, încât erau extrem de precauţi. Într-o scrisoare pe care Zaciu o trimite prin cineva, deci nu prin poştă, el spune: „Îţi scriu ceea ce n-am putut să fac prin poştă", iar cu altă ocazie: „Îmi pare aşa de rău că nu pot sta de vorbă pe-ndelete cu tine şi că rândurile mele pot iarăşi să te pună prea tare pe gânduri, crede-mă că nu pot să-ţi scriu mai mult. Sufăr din această pricină şi sper numai că lucrurile au să se clarifice curând" (15 V 1969).

Un alt detaliu care denotă precauţia celor doi: într-o scrisoare pe care Zaciu i-o trimite lui Şchiau la Cluj, prin intermediul rectorului Constantin Daicoviciu, aflat într-o vizită în Germania, numele lui Eugen Coşeriu, considerat transfug, este scris integral, în timp ce, în scrisorile expediate prin poştă, se foloseşte, din precuaţie, doar iniţiala C.

Deşi nu sunt deosebiri semnificative, anumite nuanţe se pot percepe în scrisorile pe care Zaciu i le trimite lui Şchiau, când şi acesta este în Germania. De exemplu, vorbind despre atmosfera din ambasadele României socialiste, Zaciu scrie: „Să ştii că avem un imens noroc faţă de

BDD-A24394 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:43 UTC)

alţii, din alte ţări, unde nu dai decât de înfumurare şi aere, fără niciun ajutor. Când o să ne vedem, o să-ţi pot spune mai multe" (16 VI 69). În aceeaşi scrisoare, invocând intrigile de la Bucureşti, privind trimiterea lui Şchiau la lectoratul din Tübingen, Zaciu precizează: „Nu-ţi mai spun cât am suferit că, deşi ştiam toate dedesubturile problemei, nu puteam să-ţi scriu un rând, ba nici să-ţi sugerez ceva. Detalii – la prima întâlnire."

În fine, într-o altă scrisoare, din 10 noiembnrie 1970, trimisă tot printr-o persoană de încredere, Zaciu scrie explicit: „Fiindcă am uitat să-ţi spun câte ceva, îţi scriu următoarele rugăminţi, dorind să evit a le scrie prin corespondenţa noastră viitoare, *din motive lesne de înţeles*" (subl. I.R.).

O asemenea drastică autocenzură se găseşte şi în volumul **Ioanei Em. Petrescu**, *Molestarea fluturilor interzisă: scrisori americane, 1981-1983*. Ediţie alcătuită, postfaţă şi note de Ioana Bot, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1998. Ştiind că şi scrisorile ei ar putea fi interceptate, Ioana Em. Petrescu se sfia să facă cea mai mică aluzie la realităţile politice sau sociale din România socialistă, în comparaţie cu cele americane!

În fine, să mai dăm un exemplu din recenta carte a lui **Dan C. Mihăilescu**, *Ce-mi puteţi face, dacă vă iubesc?* Eseu confesiv despre Ioan Alexandru, Humanitas, Bucureşti, 2015, p. 7-8, în care cunoscutul critic literar şi eseist scrie: "Încercam (în anii '70, n. I.R.) – timid, speriat, înverşunat, liricoid & patetic – să-l recenzez cât de cât cumsecade în *Luceafărul*, fără să pot spune nimic explicit despre Noul Testament, Roman Melodul, Maica Domnului ca <<Lumină lină>>, Filocalia, isihie, euharistie, epifanie, metanoia, kairos, melcul lui Antim Ivireanul şi grupul <<Rugului aprins>>. Despre Pateric, Justinian Chira, Ioanichie Bălan, Bartolomeu Anania, Antonie Plămădeală şi posteritatea lui Nicodim Aghioritul sau despre tulburătoarea dezordine în care se lăsau hărtănite zecile de volume din *Patrologia* lui Migne, în biblioteca sa de pe strada Belgrad nr. 5 bis. [...]. Pe atunci, nu puteai vorbi în voie nici nici despre cum se alăturau vitalismul său iniţial şi, apoi, lirismul mistic-ortodox, în suita poeziei noastre religioase, de la Neagoe Basarab, Simeon Noul Teolog sau Cantemir la Arghezi, V. Voiculescu şi Daniel Turcea, nici despre nodurile polemice dintre Blaga şi Dumitru Stăniloae, *Cazania* lui Varlaam, *Psaltirea* lui Dosoftei şi dumnezeiasca frumuseţe ce se ascundea în formula <<fiii lacrimilor tale>> [...]. Şi nici despre multele-i eufemisme croite anume spre a-l încercui evlavios (şi eficient împotriva cenzurii) pe Hristos (Cuvântul, Fiul Omului, Persoana, Mirele, Dimensiunea, Chipul divin, logosul devenit istorie, logosul întrupat ş.a)."

O dovadă şi mai clară de autocenzură are loc într-o scrisoare pe care Ioan Alexandru o trimite, din Germania, soţiei sale, Ulvine, căreia i s-a refuzat viza pentru Germania, de către autorităţile româneşti: "Asta vine – scrie poetul – din oarecare grijă, pe care eu o înţeleg, întrucât foarte mulţi neisprăviţi rămân pe aici şi se pierd în alte neamuri" (*Ibidem,* p. 61).

În fine, dau un ultim exemplu dintr-o scrisoare a lui **Al. Rosetti** adresată lui Basarab Nicolescu, publicată în volumul Traian D. Lazăr,

BDD-A24394 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:43 UTC)

Raluca Andreescu, *Scrisori din exil. Arhiva literară Basarab Nicolescu*, Curtea Veche, Bucureşti, 2015, p. 88. Aflat la un congres la Berlin, în Republica Democrată Germană, Rosetti îi scrie lui Basarab Nicolescu, la Paris: "Ce bine este în Occident, dragă domnule Basarab!".

Concluzii. Prima concluzie care se impune în urma celor arătate mai sus este că epistolierii se autocenzurau puternic, de teama Securităţii. Chiar şi când amandoi autorii se aflau în străinătate (Lucian Boz – N. Steinhardt; Mircea Zaciu-Octavian Şchiau), ei foloseau un ton reţinut, fie ca urmare a reflexelor deja formate, de autocenzură, fie pentru că se gândeau că destinatarul putea pleca în România cu aceste scrisoroi, care puteau fi descoperite. Alta e situaţia celui care nu avea nimic de pierdut, cum este cazul poetului Ştefan Baciu, cel mai virulent, dintre colegii lui Lucian Boz, împotriva regimului comunist de la Bucureşti. O va recunoaşte şi Lucian Boz însuşi, într-o scrisoare din 7 iunie 1978, trimisă lui Steinhardt, care se afla în străinătate, Boz fiind uimit de curajul acestuia, care, într-o poezie scrisă în engleză, pentru cei 60 de ani ai lui Ştefan Baciu, vorbeşte „de rezistenţă (tu îi spui «stubborness»), de felul cum trebuie să nu te clinteşti în faţa opresiunii şi închisorilor". Iar mai departe, Boz adaugă: „Bine, mă băiatule, tu te vei întoarce în ţară. Or, după cum ştii, Baciu e un adversar înverşunat al regimului de-acolo şi, în consecinţă, «încondeiat»". Într-adevăr, Ştefan Baciu aminteşte de multe drame ale comunismului românesc. După celebrele teze din iulie 1971, zice el, „staliniştii «strâng din nou şurubul», iar bruma de liberalizare se va duce". În scrisoarea din 27 ianuarie 1972, poetul scrie: „Din ţară veşti rele. «Şurubul» şi mai strâns, se pare că restalinizarea (!!) e în mers."; „Neostalinismul s-a instalat la putere sub masca «naţională» a unui «apucat», Ceauşescu." (14 mai 1974); „În Ţară, toţi trebuie să scrie poeme despre Ceauşescu; mai rău ca pe vremea lui Stalin!" (29 iunie 1974).

A doua concluzie se referă la o altă accepţiune a autocenzurii. Referindu-se la autocenzură, Nicolae Manolescu, în articolul *Despre (auto)cenzura necesară*, din *România literară*, nr. 29, 2012, spunea: "Cât despre autocenzură, ea are o soartă şi mai tristă: redusă la mecanismul malign la care m-am referit, ea şi-a pierdut cu totul înţelesul benign, de acel self-control, de care trebuie să dea dovadă omul civilizat." Într-o accepţune asemănătoare este privită autocenzura şi într-un articol din revista *UZP* (an I, nr. 1, iarna 2016, p. 37-39), întitulat *De la cenzură la autocenzură*, semnat de profesorul craiovean Ovidiu Ghidirmic, care vede în autocenzură tot "un autocontrol, o consecinţă a autocunoaşterii./ Autocenzura este chiar esenţa democraţiei, ceea ce ne lipseşte cel mai mult la ora actuală. De aceea suntem atât de departe, deocamdată, de democraţie, pentru că nu ne cunoaştem atât de bine pe noi înşine şi n-avem frână morală şi autocontrol".

Alţii asimilează autocenzura cu ceea ce se numeşte „political correctness". În articolul *Despre autocenzură. Ruperea rândurilor*, publicat de Mircea V. Ciobanu în *Jurnal de Chişinău*, se spune: "Într-o comunicare scandaloasă (<<*Corectitudinea politică* e mai rea decât marxismul>>), disidentul rus Vladimir Bukovski spunea: <<Toate au condus până la o

BDD-A24394 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:43 UTC)

astfel de cenzură, încât azi Shakespeare ar fi fost imposibil. Deja nu se mai joacă multe piese: *Negustorul veneţian* este <<antisemită>>, *Otello* e <<rasistă>>, *Îmblânzirea scorpiei* e <<sexistă>>. O profesoară din Londra a refuzat să-şi ducă elevii la *Romeo şi Julietta*, numind piesa «o scârboasă privelişte heterosexuală»" (Cf. http://www.jc.md/despre-autocenzura-ruperea-randurilor. Data accesării: 3 febr. 2016).

Aşa cum arată exemplele pe care le-am luat din mai multe volume de corespodenţă, vorbind despre *autocenzură*, am avut în vedere doar câteva aspecte ale acesteia, dar din timpul *regimului comunist*. Meandrele, oscilaţiile, capriciile şi şi inconsecvenţele autocenzurii, în această accepţiune, pot fi relevate mult mai bine de către scriitorii şi ziariştii care au activat şi au creat în fostul regim comunist.

BDD-A24394 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:43 UTC)